

PHARMACOLOGIE CATALANE

Un manuscrit catalan dans la bibliothèque de l'évêque
à Klagenfurt-Autriche

Le ms. XXX C 14 de la bibliothèque de l'évêque à Klagenfurt ne s'y trouvait pas encore vers 1450. Il est mentionné dans le catalogue de la fin du 17e siècle sous le numéro 75. Il parvint à la bibliothèque probablement sous Antoine de Hoyos-Salamanca, évêque de Gurk depuis 1540, qui d'après la périodique «Carinthia», année 1822, p. 188, «était très instruit dans les langues européennes et dans beaucoup de sciences». — Le ms. *¹ compte 143 feuilles, 215 × 150 mm. pour la plupart en papier. Dans le premier texte: «Liber de a[s]censu *² et de[s]censu intellectus», f. 4^r-90^r, les feuilles extérieures et à l'onglet des cahiers sont en parchemin. Ce traité philosophique finit f. 90^r: «...ffiniuit Raymondus istum librum in Monte Pessulano in mensse Martii Anno M.^o CCC^o quarto...» Le 2e et le 3e textes de notre ms., écrits d'une autre main, appartiennent au déclin du 14e siècle. Le 2e texte (f. 93^r-105^r) est une œuvre médicale pour hommes et animaux, surtout pour chevaux, en catalan (voyez plus bas). Le 3e texte (f. 109^r-141^r) semble aussi être écrit par un catalan pour des catalans *³. C'est une compilation sur les verbes latins «pro pueris». Commencement f. 109^r: «Quoniam nimia uerborum prolixitas...» Fin f. 141^r: «Exemplum naturae. Quis scripsit iscribat senper cum domino uiuat.» Le texte latin nous offre d'une part des nombreuses phrases catalanes servant à l'interprétation, d'autre part des listes de verbes assez intéressantes.

Je cite comme exemples d'interprétation les suivants:

(f. 113^v) «yo aprofiti a peire componitur ego prosum petro...,
yo pux legir componitur sic ego posum (sic!) legere...,
yo aplegue dine[r]s a mon paire de la mia casa uel caixa componitur sic me insunt denari meo patri a meo taquacio (sic!)».

(f. 114^r) «yo ode a pe[i]re componitur sic ego voco petrum... yo so cridat del maestre componitur sic ego vocor magistro...»

*¹ Voyez pour les détails mon Catalogue des manuscrits en Carinthie I, Vienne (Autriche) 1927, p. 40.

*² Mes conjectures et suppléments sont mis entre [].

*³ Un passage comme celui-ci (f. 139^r): «estudui Valencie vado Barchilonam» et autres sont assez caractéristiques.

yo sso apellat del maestre bom escollar componitur sic
(f. 114^v) ego apellor a magistro bonus escolaris...
aquell animal apar hom componitur sic illud animal apparet uel
videtur homo...»

Voici quelques exemples pour les listes de verbes:

(f. 113^r) «Sequitur de compositis huius verbi sum es fui...»

Absum	es fui per de falir
A[d]sum	es fui per present ser
Desum	es fui per de falir
Insum	es fui per aplegar
Intersum	es fui per entreuenir
Presum*	es fui per aprofitat (sic!)
Posum	es fui per poder
O[b]sum	es fui per contrastat (sic!)
Subsum	es fui per susso estar
Supersum	es fui per estar sobre.»

(f. 113^v) «Ista sunt verba vocatiua quae secuntur. s.

(f. 114 ^r)	dico	as ui per ser dit	} significant)
	voco	as ui per dir cridar	
	nomino	as ui per per dir	
	nu[n]cupo	as ui per nomear	
(idem)	Appello	as ui per apellar	} significant)
	vocor	aris per ser apellat	
	dicor	aris per ser dit	
	nominor	aris per ser nomenar (sic!)	
	nuncupor	aris per ser nuncopat	
(idem)	apellor	aris per ser apellat»	} significant)

Le texte médical (f. 93^r-105^r) a d'après Groeber, *Grundriss*² II, 2, p. 112, de l'affinité avec la *Menescalia* de Mossèn Manuel Díez. Car, si Villanueva croyait que cette *Menescalia* n'était que le chapitre séparé d'un traité médical, notre texte offre trois allégations qui font croire à l'assez grande étendue d'un tel traité:

(f. 94^v) «segons que atras es dit en XCVIII cartes»,
(f. 95^v) «o trobaras largament en comte de LII cartes»,
(f. 101^r) «segons que atras es escrit en XLII cartes» *2.

La main du texte médical est une minuscule. Les titres des chapitres sont indiqués peu soigneusement en marge. L'espace destiné aux titres et aux lettres initiales est laissé en blanc. Dans l'orthographe nous remarquons souvent ç au lieu de c- ou s; l simple au lieu de ll catalan, sans aucune exception: par exemple *leus* 99^v, *lana* 102^r, *liri* 102^v,

lagremes 102^v, *lavors* 95^v; rr ou R pour r roulée: *rremey* 93^r, *rrere* 94^r, *rraça* 104^v, *Raho* 102^r, *Resoli* 102^v; c final est toujours écrit *ch*. Les groupes syntactiques sont souvent écrits en un mot, p. e. *leuartlas* 95^v, *posaloli* 95^r, *tingaloy* 95^r, *dalin* 96^r, *alegarlia* 102^r, *darnadal* 104^v, etc.

Les particularités phonétiques de notre texte sont les suivantes: -as (fém. plur.) est toujours écrit -es, de même dans *fregues* 100^v, *desenfrenes* 104^r (2e p. indic. prés. de *fregar*, *enfrenar*). — La terminaison -en à la 3e p. plur. indic. paraît au lieu de -an: *apelen* 99^r, *engenrren* 94^r, *se trenquen* 97^v, *liguen* 101^r; de même au subj.: *aien* 96^v, 97^r, *estiguen* 93^r, 99^r *1. — O atone se penche vers u: *sufiant* 97^v, *afudils* 95^v, *currusiua*, *currusar* 100^v, *bullit* 101^r. Exemples contraires: *corrosiua* 95^v, *corresiuar* 95^v, *soferra* 93^r, *bogia* 93^v, *fistola* 100^v, *bullit* 100^r, 101^v. — O accentué est écrit u dans *tusa* 99^v, *bullia* 93^r, 102^r, *puxes* 94^v, 96^r, 98^r, 103^v, *puxas* 94^v, *puxa* 97^v, 104^r, *pugues* (indic.) 95^v, *remulla* 93^r, *vulles* (subj.) 95^r, *fur* 103^r (prov., cat. for), *fus* 102^r, 104^v, *fusa* 93^r, 101^v *2. Si déjà ces phénomènes sont localisés dans les Pyrénées-Orientales, il faut ajouter que la contraction de la diphtongue dans *conexer* 93^v, 95^r, 98^v, 104^v, *matex* 95^r etc., *nexer* 98^r, *vexel* 100^v, *veixgues* 100^v, 101^v, *vexel* 100^v (<vascellum), *xexa* 102^v ('froment semé en automne'), *engraxar* 103^v, 104^v en marge (<ingrassiare), *cuxa* 94^v nous obligé à admettre Barcelone comme patrie de notre texte (Groeber, *Gr.*² I, 850, 15). Il faut encore noter que -ni- est écrit -ng- dans *venga* 94^r, *prenga* 93^v, 99^r, *bangada* 99^v (à côté de *banyat* 100^v, *banyades* 102^r), *romanga* 103^r *3.

Dans la morphologie il faut relever le pluriel de *pasos* 94^r, *troços* 95^r, *espessos* 94^r, *linos* 95^r, 99^r, 104^r, *mesos* (participe) 99^r; l'-s dans *ab uns ferres redons ben tallentes* 99^r, *uns ferrs* 97^r, *ensens blanchs* 102^v; l'article *el*: *el cauall* 93^v, 94^r, 94^v, *e el oli* 94^v, *el nerui* (obliques) 95^r ligne 12, *en el mes de agost* 101^r, puis *pel* (= *per lo*) 96^v l. 13. Il est singulier qu'on trouve *ls* comme datif du pronom personnel: *fetsls aytal enguent* 93^r, 96^v l. 7, 10. Au lieu du catalan *ningun* il y a 99^r le prov. *negun*.

Quant au verbe, il faut mentionner la 2e p. plur. indic. ou impér. *agraviats* 93^r; *prenets* 93^r, *metets* 93^v l. 16 *4, d'autre part *meteu*

*1 *canem* 99^r (cannapum doit être ajouté à Groeber, *Grundriss*² I, 849, note 2.

*2 Groeber, *Gr.*² I, 849, 9: *fos*.

*3 Comparez le subj. *meng* 96^r (de *menjar*); les formes *estiga* 98^v, *estiguen* 93^r, 99^r, *traga* 99^r (*traurar*), ind. *deges* 104^r, 104^v (3 fois) à côté de *deus* 104^v s'expliquent par analogie.

*4 *molrets* (futur) 98^r.

*1 Au lieu de *prosum*.

*2 Voici deux autres allégations: (f. 100^r) «Recepta prouada de Juan ab emauc.» (f. 103^r) «Segons diu Guido en l'arte dels huçers».

ni 93^r, *voleu* 93^r *¹. Dans ces 2es p. plur. en *-u* on peut quelquefois hésiter, si l'on n'a pas plutôt à faire à un singulier. Ainsi l'on trouve 100^r l. 7 *encorporau* (pluriel) et à la ligne suivante *encorporao* = *encorpora* + *ho*, ce qui ne peut être que le singulier à cause de *mit*.

Mais cette *-o* se change souvent en *-u*, et ainsi *ligau* 98^r l. 12, 98^v l. 15, doit être interprété comme *liga* + *ho*. 104^r l. 6 d'en bas nous lisons: *mesclau tot e axi com siu auies a dar*, au lieu de *mescla ho* et *si ho*. Ne faut-il pas aussi, en partant de pareils cas, expliquer la supplantation de *-ts* par *-u* par l'influence de l'analogie? De la même manière un pluriel paraît être formé moyennant un *en* pléonastique 93^v l. 3: *et de tot aço sien fet enguent* (*sien* = *sia* + *en*). Notons encore l'infinitif *esser* 93^v au lieu de *ser*; les impératifs *fes* (sing.) 93^r, 93^v, 95^r, 95^v, 100^v à côté de *fas* 94^r, 100^r *², *fets* (plur.) 93^r; nous trouvons le plus souvent *prin* comme l'impératif de *prendre*, mais aussi *pren*: 95^r, 98^r, 104^v; au futur *penras* 96^v et *penrras* 97^r, 99^v se placent à côté de *pendras* 96^v, 104^r. Au futur, la terminaison peut être séparée par un pronom personnel, p. e. *mesclarlosas* 96^v, *posarlosas* 97^r, *donarlinas*, *darlinas* 96^v. L'impératif de *cobrir* est 103^v *cobri* (mais *obre* 98^r, *umple* 98^r); le part. prés. de *resolre* 102^r est *resoli* 102^v; *sumit* 101^r suppose l'infinitif **sumir*. Les part. prés. de **seguir* et de *tallar* se séparent par les formes peut-être savantes *seguentes* 104^r, *tallentes* 99^r. Le gérondif *meten* se trouve 95^r l. 7, 96^r l. 3, 98^r l. 21, l'imparfait *tornaua* 100^v, *guardaues* 100^v. Nous sommes frappés de voir les subjonctifs *cremes* (2e p.) 104^v, *gelle* 104^v, *estoue* 103^v, *s'empaste* 104^r, *unte* 93^r *³ en face des formes régulières *crem* (3e p.) 102^r, *dur* 105^r, *torn* 93^r et autres. Voici une singularité: *isca* 96^r (<exeat). Du verbe *poder* nous trouvons la 2e p. indic. *pots* 94^v, 95^v et *pugues* 95^v, *pugus* 95^v et à côté du subj. *puxes* 94^v, 96^r, 98^r, 103^v, *puxas* 94^v aussi *podies* 95^r l. 3.

Au point de vue du lexique nous voyons l'influence du provençal dans les mots suivants: *abans* 104^r, *abduys* 97^v «tous les deux» (prov. *amdui*, cat. *abdos*), *asats* 95^r, *colp* 97^r, 98^r, *cors* 98^r, *crestar* 99^r, *dolç* 103^r, *deues* 93^v (cat. *vers* <versus>), (*mal de*) *lop* 99^r, *nerui* 93^r etc., *redons* 99^r.

Le castillan se fait voir dans les termes suivants: *arte* 103^r; *atronat* 93^r «a fer gâté», *atronament* 93^r en marge, comparez l'esp. *atro-*

*¹ Comparez *sou* 101^v = franç. *sous*, prov., cat. *soz*.

*² De même *fen* 97^v et *fan* 104^v; y a-t-il disparition de l's entre voyelles dans *fes en*, *fas en*?

*³ Passé simple au lieu de *untet*?

namiento; *se alcança*, *alcançadura* 95^r (esp. *alcanzarse*): *alquitra* 97; *lo ballador* 101^r «goutte»? (esp. *baldar* «éreinter, rendre goutteux»); *crebaçes* 95^r (comp. esp. *quebrazas* «brèches à l'épée»); *çenteno* 104^r, *çerco* 98^r, *un quarto* 100^v, *cauterizar* 100^v, *cascadura* 102^r, *a derredor* 98^v «tout autour de»; *deçayment* 99^v (esp. *decaimient* «décadence»); *deçendiment* 95^r, *deçendiment* 94^r en marge (esp. *descendimiento*); *garbellada* 95^v (part. passé, comp. esp. *garbillo* «crible», prov. cat. *crivelar*); *hun de sofre* 96^r (prov., cat. *fum*); *lexar* 94^v, *lexa* 100^r, *lex* 101^r (vieux esp. *lexar*, mais 94^v l. 13 *dexa*); *redolins* (plur.) 95^v (comp. arragon. *redolino* «bill à tirage»); *tartuga*, *tartugues* 104^v (esp. *tartaruga* «tortue»); *enues* 94^r (cast. *en vez de*).

La liste suivante offre assez d'expressions intéressantes:

los arbellols 95^r l. 7 «rides», comparez valenc. *arbelló* «fossé de décharge».

alquena 102^r, prov. *alquana*.

almut 104^r, *almus* (plur.) 103^r, *una almoça* 104^v (mesure de grains).

bol 102^r, *bulls* (plur.) 104^r, comp. esp. *bolo* «grande pilule».

balaustils 97^r peut-être de *balaustum* «fleur du grenadier».

crestiri 96^v, esp. *cristel*.

caparos 94^v, 100^v; *capparos* 96^r, franç. *couperose*.

closca 95^r, prov. *closc* «coque».

canem 99^r «chanvre», prov. *canebe*, *carbe*.

cost 101^r, comp. esp. *costo* «menthe de Notre-Dame».

deneiat 95^v, *deneia* (impér.) 96^r, vieux valenc. *denejar* «faire briller», cat. *nedejar*.

grex (de bou) 104^r, prov. *creiso*, cat. *grexas* «cresson».

letrera 93^v, 98^r, (*l. maior que es erba*), port. *leiteira* «euphorbe».

mester 95^v, 98^v, 100^r, 103^r «besoin», cat., esp. *menester*.

nedeu 97^r, prov., cat. *net*.

ori 102^r, *los orins* 95^v, cat., esp. *orina*.

osties 100^v, cat. *ostria* «huitre», valenc. *ostió*.

porrets 94^v, 96^r «parties pourries», com. prov. *poirir*.

poch 94^r, 96^r, 102^r; comp. *a poca de hora* 97^r, 102^v, *unes poques de fulles* 100^r.

paper 101^r, esp. *papel*.

quarter 94^v, 100^v (3 fois), 104^v (2 fois: *quarter o raça*), «seime», esp. *cuarto*, franç. *quartiers* «muraille».

remulla (nom) 93^r, *rremullar* 104^r «ramollir», comp. *remolum* «son».

ranqueiar 93^v, 94^r, comp. ital. *rancare* «boiter».

rapa 104^v (*verema sens rapa*), lomb. *rappe*, «râpe».

raxa 99^r = franç. *flueurs*, comp. cat. *rajar* «couler».

sego 104^r, *ssegon* 96^v, cat. *ségol*.

selin 101^v (selinum).

sarapin 102^r, comp. cat. *sarampiu* «rougeole».

tirador 93^r (*empastre o tirador* 93^r) «emplâtre, onguent, médecine attirant les mauvaises humeurs».

per ventura 93^v, 100^v, prov. *aventura*.

TEXTE *1

f. 93^r De fer tirador

[P]er fer tirador, a nafra hon aia os trenquat, o nervi tallat E en la nafra aura brach, e la bestia no soferra afany perque a tirar lo brach, e donar rremey a la dolor. R. galbanun armoniach, e pega grega çera nova Rasina blanca, oli violat vell de tot fes empastre, o tirador, a hom o a bestia.

Bona poluora

[P]er fer curar tota plaga, o nafra soptosament, prin una goma molta a qui hom diu limi qui es molt bona.

Enguent pera sanar plaga

[S]i vols fer enguent pera sanar plaga lo qual ha nom marçiaton. R. ii. onzes de trementina, e .ii. onzes de goma limí una onza de çera en temps destiu, e una onza [miga] *1 en temps divern, e una onza doli comu verdet pes de .iii. dragmes sil voleu fer pus fort meteuni al doble de ensens roig la quarta part de miga onza rasina blanca pes de .viii. dragmes pinpinella, e lancollada, e de la erba de la oroneta tanta de la una com de la altra, e totes aquestes erbes sien meses una nit en Remulla de vin blanch, e estiguen a la serena, e sien treytes per lo mati, e sien picades, e tret lo such, e con la çera sia fusa, e les dites gomes hi sien meses siay mes lo dit such, e bulla al foch, e sien fet enguent.

Enguent pera blanyr o alenar dolors

[E]ncontinent que los nervis agraviats fetsls aytal enguent per ablauyr. R. tres liures de salua fresca, e sia ben picada, e prenets dues liures destorça de rayl de malvi, e sia ben picat tro que torn blan a guisa denguent. E puy aiats una liura de sagin vell desalat, e picats lo be picant ab les dites coses, e siay mes una liura doli comu, e de tot aço sien fet enguent al ffoch.

*1 Les abréviations ont été résolues et les lettres *u*, *v* initiales uniformées. Dans le ms. les titres se trouvent notés en marge.

*2 On a écrit *f* = semis, comp. Romania XII, 102, note 15: «une s longue avec barre oblique équivaut à semis.» De même 99v, 100r, 101v, 102r.

Enguent vermell o egipçiach

[S]i vols fer enguent vermell pera curar plagues de cavall. Prin mel una liura, e met hy el doble de vinagre, e fes ho tot ensempe coure fins que per lo coure perda la odor del vinagre e prenga la odor de la mel puy sian fet enguent.

Enguent per aluaraç

[S]i vols fer enguent contra aluaraç. R. miga onza destorça de bogia e miga onza de mastech, e una onza de sofre un quart doli comu miga onza dargent viu, e miga onza de vinagre, e de totes aquestes coses sia fet enguent del qual sien untats los lochs hon sera laluarç e no li parra gens. Empero aquest enguent se fa sens foch, e si es *1 deu esser negre. E ssi per ventura lo dit enguent se seca metets hy oli e vinagre e sapies que a la dita malaltia es molt bona la let de la letrera que hom lin pos damunt moltes vegades fins que lo mal sia mort e apres que hom li unte la plaga ab oli comu sapies que guarra perfectament.

Capitol de conexer*1 en que lo caual se dol

[E]l caual qu[i] ranqueia dapart dauant, e no pren*2 deues la terra sino la punta del peu ha mal en la unglà. El caual que rranqueia ha lo mal en altre loch, e no en les unglès. El caual qui Ranqueia E en lo prenyment del peu ves terra nos plega en alguna cosa ha mal en torn les juntures, el caual qui Ranqueia dauant en lo girament de la part dreta, o de la part sinistra e par que sia pres a ranqueiar ha la dolor en les spatles, el caual qui ranqueia de tras en lo girament ranqueia pus fort ha la dolor en lanqua damunt, el caual qui com va auallada o enues loch baix, e fa queacom los pasos menuts e espessos ha lo mal en los pits, el caual qui ranqueia dauant com se reposa te lo peu un poch alt, e nos gita e nol enclina enues terra ha lo mal en los muscles, el caual qui ranqueia de tras, e nos enclina en son anar sino que prem la punta del peu derrere tansolament, e no encorba les juntures ha lo mal en les juntures.

Remey pera fals quarter

[S]i vols fer enguent vert pera plaga a curar, prin cera noua e oli comu, e sagi desalat, e sia tot regalat, e apres quel auras leuat del foch siay mesa trementina e con la trementina sia

*1 Suppléez *be fet*, comp. 96r l. 5.

*2 Ms.: *conexença* ou *nexença* (?).

*3 Peut-être *prem*, comp. 94r, l. 13.

disolta siay mes verdet ben poluorizat e sia be mesclat, e sian ffet enguent.

Remey pera ronya o desçendiment

[E]nguent groch, a sanar tota plaga especialment que vinga en les corones dels peus, encara es molt bo a tota nafra, e fas axi: prin dues liures de mantega vella, e regalala al foch, e com sera regalada mit hi miga liura de çera noua, e regalarlas ab la mantega, e metras hy oli comu aytant com te sia vegares*¹, e metras hy una onza de goma limi e dues onzes 94^r densens, e miga liura de trementina, e dues onzes de farina de alfobes. E de totes les dites coses sian fet enguent, e sapies que es molt bo a tota nafra de hom o de bestia a curar.

Remey a porrets

[P]orrets sengenren segons que atras es dit en xcviij. cartes, e fasi aytal cura la qual es prouada de continent el cauall qui aura semblant malaltia li sien laçades les venes de les cuxes e apres li sien tresquilats los pels qui seran en la dita malaltia, puy. R. verdet miga onza caparos un quart sofre tant com una auellana e apres aies de porch desalat e mantega, e oli comu, e com lo sagi, e la mantega, e el oli sera regalat tot ensemps sien hy meses les dites poluores axi com se dexa pendre lo sagi e no abans.

Remey pera fals quarter

[E]nguent pera quarter o raça de peus de caualls o pera fer mudar les ungles juaçosament. R. ensens mastech e sanch De Drago ana .ii. dragmes, e .i. dragma de pega grega, e sia tot ben poluorizat. R. seu de cabro sagi de porch fresch si auerlo pots, e si no metlo vell e sia desalat mantega vella e dues dragmes De cera noua de totes les dites coses miga liura sagi de serp aytant con ni puxes auer oli comu dues onzes trementina una onza. E com totes les dites coses sien regalades, lezar ho as Refredar, e com se voldra pendre sien hi meses les dites poluores, e sian fet enguent. Pero si es en temps que 95^r puxas auer let de figuera apellada cabra figues metni aytanta com cabria en una closca de ou, e sapies quey es molt bona. E si sagi de serp no podies auer aies una serp, e fes la troços e mitlos en una liura doli e fes la ben coure en lo dit oli fins que sia desfeta e ab daquel oli fes lo dit enguent e valras tot aytant.

*1 Comp. 98v, *veiers* et prov. *veiaire m'es* «il me semble».

Remey pera ronya o deçendiment

[S]il cauall aura per deçendiment de mals humors grans crebaçes en los arbellols. R. sabo moll, e calç, e oli, e mel, e mesclao tot ensemps, a manera denguent, e unten les dites crebaçes tots dies una vegada, e sapies que sanara, e apres que conexas que lo mal sera guarit untal ab oli solament per ablanir el nerui.

De alcançadura de nerui de cauall

[S]i lo cauall se alcança en lo nerui e lo verin se inflara pren pelador, e posaloli per manera que lo pel se leu del loch hon lo mal sera e apres sia fet empastre lo qual li sia posat .viii. jorns, areu refrescantlo tots jorns una una vegada. R. seni grech sement de linos çeba marina rayl de malui, e sia ben cuyt apres sia ben picat, e siay mes sagi de porch vell, e sian fet empastre lo qual sia posat per la manera desus dita, e apres los .viii. jorns sia li mes un empastre per restrenyer la imfladura. R. pregunta grega ensens mastech, e goma arabica galbanun armoniach sanch de drago, e sia calfat en una olla, apres sia estes sobre un troç de aluda, e sia posat 95^r tebeu sobre lalcançadura. E tinga loy tant tro que lo nerui li sia desinflat, e que hom ho conega E lauors ley*¹ leu hom, e siali lauat algunes vegades lo nerui ab los orins, e guarra perfectament.

De budell nafrat o trencat

[S]i algun cauall sera ferit dalguna cosa per lo qual aura lo budell trencat, o nafrat en manera que noy pugu[e]s veure, Primerament aies vi calent, e leuarlas lo budell metenli la ma en lo cul, e apres quel auras deneiat. R. aloe, e patich ensens, e mastech sanch de drago, e tot aço poluorizat siali lançat la hon lo budell sia romput, a dues hores lo dia fins que sia guarit pero a totes les guardes sia primerament lauat ab lo vi tebeu, e guarda que li dons a menjar con menys pugues fins que lo budell sia soldat.

Per fer poluora a menjar tota carn

[S]i uols fer poluora de afudilis qui es molt corrosiua aies del such dels afudils qui son Rayls de camons pes de .xii. onzes de calç viua ben garbellada met hi dues onzes dorpiment e con tot ho auras encorporat fes a secar al sol a la ombra fes ne redolins, e posals a secar al sol, e com seran ben sechs

*1 Au lieu de loy.

estoiels peral mester, e fes poluora, e daquella poluora usa com vullés corresiuar alguna carn mala. Pero con lo such, e pus virtuos axi matex lo pots fer ab calç encorporada sens orpiment, e sapies que no es tan fort, e es asats corrusiua, e de bon usar pero en la cura del cançer o trobaras largament en comte de .iij. cartes.

Enguent per aluaraç remey

[S]^{96r}i uols fer enguent pera guarir aluaraç prin miga onza de es-torça de bogia, e blanquet miga onza. E mastech una onza sofre un quart oli comu *¹ suficit argent viu miga onza vina-gre, e mol ço que a molre fa e puys prin una cullera doli, e de vinagre altra, e menant e meten hi d[e] les dites poluores sia tot encorporat, et fet enguent, e si es be fet deu esser negre, e del dit enguent sia untat lo loch hon sera lo aluaraç moltes vegades tro que lo mal sia mort. Encara ha altre Re-mey, prin de la let de la letrera, e untar lo loch del aluaraç fins que sia mort, e apres que lo mal sia mort untar lo loch ab oli tebeu.

Enguent pera ronya o porrets R.

[P]er fer enguent pera tot linatge de ronya, o porrets. R. una fel de molto, o de cabro, e un poch d'argent viu una onza de verdet miga onza de caparros hun de sofre, e aies .iij. onzes de sagi desalat, e una onza de mantega, e mesclao tot en-semps, e fes ne enguent, e unta la hon sia la ronya, o los porrets. Pero tota vegada ans de untar. sien tresquilats los pels, e ben lauat lo loch, e apres exugat, e puys sia untat ab lo dit enguent per .v. dies continuament, e apres que veu-ras que lo mal ssia mort, sien hi meses estopades de blanchi dou ab sal per soldar lo cuyr que sera trenquat, e lo cauall no isca de .xv. dies del estable fins que lo cuyr sia consolidat.

Beuratge contra vorm

[S]^{96v}i vols fer beuratge contra vorm prin .vi. onzes de sement de edra, e fes ho tot poluorizat .vii. onzes de mantega com pus vella la puxes auer, e aies such de ortigues .iij. grans escude-lles, e untaras de bon vi blanch, e mesclao tot e mit hi les dites poluores e la mantega escalfao al foch, e com sera tot encorporat mit hi miga liura de mel. E tebeu donarnas per .v. dies areu al cauall ab un corn per cascun dia dues me-sures o .iij. corns.

*¹ Suppléé quod.

A refredar tota luxuria

[S]on molts caualls qui per requeriment de les egues espermen *¹ luxuria o del mascle o de la femella sapies que es molt bona cosa que aies una onza de camfora, e sia destemprada ab yin blanch, e ab such de soletum per egual mesura, e apres sials en donats per tres matins en tal manera que lo cauall o la mula no aien menjat en la nit sino poch per tal quel ven-trel sia buyt, e apres que aien beguda la mediçina nols sia donat a menjar de gran peça.

De cauall qui pix[ara] sanch

[S]i lo cauall pixara sanch penras .xx. rouells dous, e mesclarlos-as ab de bon vi vermell, e aloe, e patich e donarlinas pel ses ab algun estrument en guisa de crestiri, aço sia ffet per .iij. dies, e dali daço matex a beure per la boca ab un corn de bou, e de continent aura Remey, e si pots auer lo cap de la serp e la coa, e puys coula en aygua, e darlinas a beure da-quella aygua mesclada ab farina, e ab rouells dous, e si aço no pots auer pendras malues, e courasles en aygua, e darli-nas Daquella aygua a beure ab rouells dous, e ab gingebre, e consolida maior, e girofle e moritort, e no meng çiuada sino molta ab ssegon.

De bestia que no pot pixar

[R]emey a bestia que no pot pixar. prin del gran del coto, e dene-cial apres pical be en un morter, e destenpral ab aygua hon aia cuyt molt juyuert *², e destenprau be a manera de let, e da lin a beure e sanara mantinent. Item aies un quart de femta *³ de rats e picala e destenprala ab vi, e donalay a beure mantinent orinara. E Si vols marauellos Remey a hom que no pot pixar o cauall, Si es hom aies quatre grans de sement de edra e quatre bags de lor, e una nou de sipres seca, e si es cauall .xx. grans de edra .xx. bags de lor, e .v. nous de sipres e sia tot be poluorizat e mesclat ab bon vi blanch que no sia molt agut, e siali donat a beure e sapies que a poca de ora pixara.

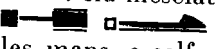
De ffer mudar les palmes per atronament

[S]i vols fer mudar les palmes a cauall atronat o que per sanchi foniment aia les mans plenes. Primerament penrras una liu-rra de seu de boch de la ranyonada, e miga liura de seu de

*¹ 3. e p. plur. du verbe *espermar*, comp. esp. *esperma*.

*² Franç. *verjus*?

*³ Cat. *femta* «fientes».

cauall, e aytant sagi com puxes auer de serp, e .iii. de sagi de gat, e .iii. onzes de cera noua, e tres onzes de pega grega e .iii. onzes de trementina, e una liura de alquitra, e de rasi-na blanca .iii. onzes .iii. onzes de mirra, e .iii. onzes densens, e .iii. de mastech e .ii. onzes de sanch de drago, e una onza de grimonia e .iii. onzes daloe, e patich, e balaustils .ii. onzes e una liura de mel .ana. sia mesclat, e fet enguent e penrras uns ferrs fets axí e penrras del dit enguent e metras ne en les mans, e calfaras los dits ferres, e posarlosas sobre lo dit enguent tantes vegades fins que les mans aien begut lo dit enguent, e aço fet aies estopades, e ligades sobre la imfladura, e aço fes .ix. jorns tots dies a una ora cap dels .ix. dies trobaras que la sola sen leuara per si mateixa e auran altra nouella de auall.

A hull trencat o sedat*¹

[S]on molts caualls qui per colp dalcuna cosa se trenquen lull e 97^v con lull es trencat o sedat *¹ prin una molla de pa lenat, e picala en un morter ben nedeu, e met hi aygua ros asau e pes de mealla de safra. E siay mes such de gimonia e de bretonega per equalment pes de miga onza entre abduys los suchs, e sia tot ben picat e encorporat ab lo pa, e mit hi un blanch dou ben batut, e com sia ben mesclat e compilat ab lo dit empastre mito en una gran estopada, e posau sobrel ull e ligats ho be ab una bena ben ampla, e sia ben ligat que no puxa desligar tro al terçer dia, e puy tornalin altra en manera que ni tinga .iiii. de .iii. en .iii. dies son empastre los quals seran pasats en .xii. dies, e complit lo dit temps lull sera soldat, e apres aies aloec cicotri ben poluorizat, e such de plantatge, e mit del such ab una ploma de gallina dins en lull. Apres pendras de la dita poluora, e ab un cano suflant metras lin en lull aço fes tres dies areu, a una ora lo dia ab un canon. R. tutia una onza, e sia en peça e mit la al foch, e com sera vermella apagala en aygua ros aço fes per .iii. vegades puy prin miga onza de sucre candi encorporal ab la dita tutia e ben poluorizat gitalin en lull tots dies ab un cano suflant, e sapies que aço fet que cobrara la vista aço es bona medicina ben prouada.

A mal de aristella de cauall

[S]on molts caualls qui han mal de aristella en los peus. R. sagi de porch vell .iii. onzes e .ii. onzes de sofre de cano e picao tot ensemps e fen enguent, e untan lo cauall cada dia al sol e untaras [e] guarra.

*¹ Au lieu de segat ou secat.
*² Segat ou secat.

De crebaçes o treces del plegador del genoll

[S]on molts caualls qui han crebaçes en manera de ronya en lo 98^r plegador de la agulla endret del genoll. R. blanquet ben poluorizat onzes .ii. oli rosat vell .iii. onzes lo pus vell que puxes hauer, e sia tot be encorporat, e fet enguent e untan les dites crebaçes, a mati, e a vespre, e sanara.

A mal de aluaraç

[R]emey per aluaraç. R. lo such de la esula que es letrera maior que es erba, e mesclay lo terç de saluia dejuna e untan laluaras a matí, e a vespre, e sanara.

Sy vols fer nexer pels la hon non ha

[S]i vols fer venir pels la hon non ha la bestia aies lo talp menys dels hulls viu e mit ho en una bella olla, e posala sobre lo foch, e coga tant tro que sia tornat poluora puy prin oli de lor, e untalin lo loch menys de pell e gitay de la dita poluora, e ligau be e gitan de la dita poluora, e untanho tantes vegades fins quey aia pel.

A mall de ronya o de porrets del ssecar

[R]ecepta a mal de ronya o de porrets. Primerament penrets .ii. onzes de litargiri e una onza de çerco, e molrets ho be e penrets .i.^a escudella de oli rosat, e altra de vinagre blanch, e aurets una cullera dargent, e primerament lo litargiri sia be poluorizat, e siay mes .ii. culleres del dit oli, e sia be picat bona peça apres sien hy meses .ii. culleres doli, e sia menat be apres sia mesa una cullera de vinagre, e sia ben menat axi meten .ii. culleres doli, e una de vinagre, e be menant ffaras lo dit enguent. E sapies que be menant ne ffaras un gran morter ple e es marauellosament bo contra tot linatge 98^v de Ronya de hom, o de cauall E si los porrets son forts apres quel enguent sera fet mesclay un poch de sabo moll be encorporat.

De mal de lupia

[A]y molts caualls qui han alguna lupia en alguna part del cors axi en juntures com en loch carnos, e aços fa con lo cauall pren algun colp en alguna cosa dura ne trencan lo cuyr e per ço la humor no pot exir e fa aquella opilació de carn lo qual crex axi com altre membre, e aço a guarir prin una lançeta feta axi *¹ e obre endret de la lupia lo cuyr fins que la veies,

*¹ Laissez en blanc,

e apres aies un ganxet de ferre fet axi *¹ e ferrala be, e ab la lançeta escarnala e trau ne lo lit en que esta enbolcada, e treta la lupia, e lo lit umple lo loch de sal trida e donay .ii. punts o tantes con te sera veïars *² que ni aia mester apres aies estopades ab albu dou, e mit les hy e ligau ben estret, e estiga axi tro al terçer dia, e desligao, e tornay dalo matex per .iii. guardes apres curan ab enguent vermell tro lo cuyr començ a soldar, Puy donani a derredor del tall e del tou de la lupia botonets de foch per ço que reprema la carn, e lo loch apres que conexas que lo loch sera curat mit la bestia al rebeyg al aygua e gita calç viua sobre los fochs E axi guarra.

De mal de reuma qui cau [en] alguna part del cors

[A]y molts caualls qu[i] son tocats dauol ayre, aço a vegades aue en tot lo cors a vegades en la meytat a vegades en alguna part, e aço es Reuma antigament congelada que cau en aque-
99^r lla part hon la dolor es. Aço a guarir. R. linos alfolbes per egual mesura e coules en vi e daquel vi sia lauau lo cauall .ii. o .iii. vegades lo dia e be amantat per la decocció sia tebea apres dues dies pasats sia sagnat de la part contraria hon lo mal sera de la vena del coll altr[e]s .ii. dies pasats sagnal de la cuxa daquella part matexa, e guarra, e estia en loch calt.

A mal de humor o mal de lop

[A]lguns caualls han una apelacio de humor sanguina la qual se fa en alguna part del cors, e ve per sobresanch molts homes ho apelen mal de lop, aço a guarir coue que lo cauall sia mes en terra apres sia cuyt lo mal per lonch, e per traues, a manera de graella, apres li sien donats botons en lo mig de la graella uniuersalment, e fes per manera que alguns dels botons pasen lo cuyr per ço que la humor aia loch de exir, e lo cauall apres sia sagnat, e treta molta sanch, e no li don hom erba a menjar, e sapies que a penes nescapa negun cauall.

Si vols crestar caualls

[A]y molts caualls qui han gran raxa per ço con requiren luxuria, e couels a crestar. E coue ques faça axi primerament lo cauall sia mes en terra, e ben laçat en apres sien li mesos los peus en alt engenyosament e lo maestre que o fara prenga

*1 Le dessin manque.

*2 Comp. prov. *veinaire m'es il me semble*.

los collons e lich los ab una corda de canem estretament e apres faça un tal poch en la un collo, e tragal fora de la bosa, e de l'altra bosa apres daquella, e ab uns ferres redons ben tallentes tallants *¹ loly be a la rael entre lo ligat el collo e per semblant al altre, e apres sia untada la talladura ab oli calent, e sia mesa faua molta mesclada ab çendra de mata
99^v ben fforts apres sia desligat e per cascun jorn sia guardat ab allo matex fins que sia guarit. Encara altra manera de crestar cauall. prin los collons be estrets e talal *², e con los aies de fora tira la .i. be fins quel aies aranquat suaument e apres trau altre, e apres sian mesa çendra ben çernuda ab oli.

A mal de tos o de vorm

[R]ecepta a cauall qui aia gran tos o vorm e per reuma, o per vorm si lo cauall es de valor que tusa per decayment de reuma la qual fera en la dita fragina o en los leus, primerament penrras .iii. ll. de such de col blanca e ll. e miga de sucre e ll. e miga de mel, e sia tot cuyt be mesclat, e encorporat, e siay mes .iii. quart de safra e tot be mesclat e encorporat, e tots jorns siali donat un poch per lo mati destemprat ab aygua cuyta ab falzia, e gingols, e ab atzebit. Encara sia enbolcada estopa en lo fre bagada *³ ab lo dit beuratge e tingal souent e tingal souent *⁴ en la boca ab les Regnes altes.

Sy vols ffer u[n] altre enguent groch

[A] fer enguent groch lo qual es molt bo a sanar tota plaga, e a encarnar, e exugar. R. .ii. onzes. de çera nova .i. onza de rasina blanca clara, un dragma densens e .i. diner de mastech, e una poca de trementina e .ii. onzes doli rosat e .i. onza de seni grech, e totes les dites coses sien be encorporades al ffoch, e apres que sera beuat *⁵ del foch sien hy meses les dites poluores.

Enguent veneris

[S]i vols fer enguent apellat veneris vel apostolorum .R. armo- niach onza. [miga] galbanum ana dragmes .ii. e les dites coses sien meses en una escudella de vinagre, e estiguen
100^r ali per .i. dia e una nit, apres sia bollit la supcio del vinagre .R. çera nova rasina onza [miga] apoponach floris iris ana z. ii. aristologia longa turis albi ana z. vi. mire z. ii. beçetli z.

*1 Au lieu de *tallants tallats*.

*2 Au lieu de *tallats*.

*3 Au lieu de *bagada*, comp. *banyat* 100v.

*4 Faute du scribe.

*5 Au lieu de *leuat*.

vi. molres *⁶ les dites cascuna a son depart, e fondras la çera blanca tanta com mester hy sia ab dues ll. doli comu E metets y primerament lo apoponach apres la mirra e lo bedetli e lo turis, e la Rasina e lo galbanum e lo armoniach, e encorporau be E con sera fret mit la aristologia, e encorporao be e lexical estar.

A mal de porrets

[A] mal de porrets Reçep̄ta prouada de Juan ab emsuc. R. radens*¹ çentum capit suga ** que fit Intecto de furno floris iris farine lupinorum solfx ** ana partes e tales piscentur omnia postea piscentur cum ausugis porci veteris et ponantur de super uniendo qualibet die tamen prius lassetur cun bono vino tibido et tergantur pedes ante quam ungetur.

Enguent blanch de rasis

[R]eçep̄ta a fer enguent blanch de rasis a curar tota plaga, e a defendre tota humor calda e fas axi. R. camfora pes de .iiii. dragmes blanquet miga onza çera blanca una onza oli Rosat .ii. onzes e sia mes en una olla, e coga tant al foch fins que sia espes e fet enguent. E sapies que es molt bo e prouat.

A aclarir la vista

[A]ço es bo aclarir la vista del hom, o de la bestia. Primerament prin roses e ruda, eufrasia o aygua de eufrasia e çelidonia, e les çimes o fulles del fenoll, e unes poques de fulles de 100^v berbena, e sian feta aygua sia mesa cada nit en los hulls del hom ab una ploma per .viii. nits a Reu, e sapies que per escura que aia la vista que li esclarira, e si per ventura dauant tornaua a escurir faça per ssemblant que desus es dit.

Si vols fer aygua fforts

[R]eçep̄ta a fer aygua currusiua la qual es pus ffort que foch e a cauterizar, o a currusar tota fistola. encara es molt bona a fer los dens blancs sils ne fregues be ab un poch de coto queu sia banyat en la dita aygua la qual se fa axi. R. sal alcali que es sal de vidre verdet arsenich sublimat vidriol sal armoniach de cascu un quarto e sien poluoriçades, e sien meses en alenbi de vidre, e sien distilades, e laygua quen exira sia estoïada en vexel de vidre car pus fort es que foch.

*⁶ Au lieu de molras.
*¹ Peut-être radex = radix?
*² Vieux prov. suga «suio».
*³ Au lieu de solfre?

Sy vols fer poluora a exugar

[S]i vols fer bona poluora a exugar tota plaga de hom e de bestia. R. osties de mar e cremales, e fes ne poluora, estorça densens, e centaurca (sic!) ana to[t] poluorizat e mesclat es molt prouada poluora. Encaray ha altra poluora a desecar tota plaga. R. gales moltes, e estorça densens. Pero primerament sia fumentat la plaga ab vi tebeu hon aia cuyt nous de çipres, e roses, e apres que sera ffumentat siay salgada de la poluora de sus.

A mal de sedes

[F]als quarter. pren un lanbroxet, e axi com si guardau es enclauadura caua endret dels fals quarters tant fins que trops les rael dels fals quarters que es a manera de vexiga e con lau- 101^r ras trobada trau ne lo verí quey sera e apres met hy caparas o verdet, o poluora afudillis que val mes, e con lo mal sera mort sia curada la plaga ab enguent egepçiacli per tota vegada guarda al cauar de no tocar al tudell apres sia untada la corona denguent de peus ab sos banys axi lexho *¹ guarir perfetament.

Lo mal de exarçelladura

[A] cauall o altra bestia exarçellada fan molts homes aquest breu, e ligenloy en lo peu exarçellat escriuras axi en un paper, ante + perante exante + sine ante + ihs + ihs + ihs +.

A mal de dolor danqua aquatica

[D]ien molts que a vegades lo cauall ha dolor en lanqua segons que atras es escrit en .xlvi. cartes, e altres vegades li aue per fredor, e con aquest mal conexeras que aia per fredor aies una onza denguent aragon, e aies una onza de çeba, e aies miga onza de çera noua, e metla en bon vi, e coga tant fins que lo vi sia mig sumit apres mesclay lo such de la çeba, e con aura un poch bullit sien mesclats los dits enguents, e siay mes un quart de cost, e un quart de alforbi, e sia be encorporat, e fet enguent ab que sia untat lo ballador de lanqua.

Poluora affudillorum

[R]eçep̄ta de poluora afudillorum R. such de afudilis .vi. onzes cals viua .ii. onzes orpiment una onza, e sia poluorizat, e mesclat ab lo dit such, e desecat a la ombra en lo mes de agost al sol.

*¹ Probablement lezao.

Poluora afudilis

[R]ecepta de poluora de afudilis pus forts. R. such de afudilis .viii. onzes cals viua .ii. onzes e miga arsenich blanch una onza e miga sia poluorizat, e mesclat ab lo dit such, e sia desecat a la hombra, o al sol, e fets trosichs, e les dites poluores 101^v sien fetes en el mes de agost. sapies que afudilis es sou les rael dels gamons.

A mal de po[r]rets

[A] malaltia de porrets los pels sien esquilats del loch apres sia lauat ab vi hon aia sal fusa tebeu apres sia exugat, e puys prin such de col, e mel, e oli, e sabo moll, e selin ana, e sia encorporat al sol, e sian fet enguent e daquest sia mes una vegada lo dia en los porrets per tota vegada sien lauats ab lo dit vi tebeu.

A mal de vexigues

[S]i lo cauall ha vexigues en les cames prenets mel e vi fort, e sia ensemps bollit al foch apres aies farina de forment e comins picats encorporats ho tot ab lo vi e ab la mel menys de foch, e metets ous debatuts, e sia tot be encorporat, e fet enguent, e sien tots jorns untades les vexigues, e sanaran Pero tota vegada lenguent tebeu.

Empastre tria farmacum

[S]i vols ffer empastre tria farmacum lo qual es molt dessecatiu e curatiu a plaga de hom, o de cauall. R. ll. [miga] de litar-giri. ll. ii. de oli vell, e vinagre ana, e sia mes en una olla, e coga tant fins quel vinagre ne sia tot anat, e sia tornat espes com a pasta, e dcu esser negre. Encaray ha un enguent molt dessecatiu a tota corona de peus, e ffas ax[i]. R. tremen-tina ben lauada ab moltes aygues, e mel rosada. ana. e sia mes al foch, e siay mesa farina dordi quod sufficit e coga ffins que sia fet enguent.

A mal de ffich

[F]es que a bestia que aia mal de fich aics de la erba apellada pinpinella, e posala picada sobre los fichs E tots se secan, o cauran.

102^r

A mal de tinya

[A] guarir tinya prenets farina ben çernuda solament la flor de xexa en apres aia una olla ab aygua, e bulla, e puys prenets .ii. onzes de verdet ben picat, e .iii. dragmes de bol ermini, e .ii. dragmes densens blanch, e un dragma de pega grega, e ben molt cascu per si sia tot mes en la dita olla, e ben menat en apres quant sera fret posaune en un drap de li fet a mida del cap, e puys posats loy al cap, e al vespre leuauli aquell, e tornaui lin altre e aço per çinch dies, e apres daquells no li sien pus posats si donch noy era neçessari, puys leuse un mes lo cap tots matins ab ori, e sera guarit el mal de la tinya.

Sy vols cremar plom

[S]i vols cremar plom pera fer poluora: Prin plom, e fenlo^{*1}, e com sera fus aies sofre poluorizat, e gitani poch a poch menant fins que torn negre com a carbo, e puy[s] poraslo molre.

Mediçina a consolidacio de nervis tallats, o apuntats

[E]nguent lo qual mana posar lenfranch a consolidacio de nervis tallats, o apuntats. R. mel rosada colada onzes iii. farina dordi soptil onza i.^a, e sia encorporat a foch per manera que nos crem tota vegada menant ho, e com ho auras leuat del foch siay mesa trementina lauada .onza. i.^a ensens onza [miga] mastech e sanch de drago ana, e daquella mediçina usa tro la naffra sia consolidada tota vegada posant sobre la naffra estopades banyades ab vi tebeu.

Sy vols resoler dolor en juntura hon aia laçerts o nervis ab imffladura

[S]i en alguna part del cors aura cascadura per Raho de colp, o de ferida axi en juntura com en altre loch axi sobre neruis com sobre lateres, fets hy aquest enguent del qual sia untat lo loch a mati e a vespre posant desus lana sutzea, o coto segons lo temps, e resolrali tota insoladura, e alegarlia lo qual enguent es aquest. R. oli de camamilla .i.^a onza oli de gitimir .i.^a onza oli de lor .i.^a onza, oli de liri blau .i.^a onza onzes .ii. de çera noua, e sian fet enguent al foch, e con lo mal sera Resoli siay empastre de çiri troçim ab confortatiu, e altre empastre molt bo. R. farina de faues batafalua e comins saluatges e alcarauia, e bo ags. de borro^{*2} be poluorizat sian ffet empastre, o pipma sobre lo loch ab mel, o ab pega grega.

*1 Au lieu de fenlo?

*2 Je propose de lire baguet de loro.

Empastre a resole tota cosa dura

[E]mpastre a resole tota cosa dura en qualque part del cors que sia. R. armoniach agua, e apoch acxach *¹, e sarapin fit empastrum.

Poluora a exugar lagremes

[S]i vols fer poluora a exugar lagremes dels hulls, a hom, o a dona. R. pes de dos dragmes de farina de faues ab la çera blanch, e sucrecandiana. e pes de .i. dragma dangelot poluorizat pasat per un çedat e de la dita poluora sia mes en lull e enxugara.

Remey a no poder orinar

[S]i algun hom aura dolor dorinar. R. sement dalquena quegi de la qual trobaras per los especies en altra manera apellada soletrum maior e sement de ortigues e millium solis, e sia cuyt, ab bon vi blanch, e sia donat al paçient, e de continent a poca de ora orinara.

Enguent a sanar tota plaga

[S]i vols fer enguent a sanar tota (plaga de) cama, o de dors. R. marçiaton trementina de auet, e Rasina clara çera noua de cascu una onza verdet pes de .i. dragma e miscantur.

Enguent pera ronya

[E]nguent pera Ronya ensens blanchs .unoz. (sic!) *¹ sofre viu 103^r argent viu .iii. quarts donza such de fumus terre .i.^a. onza oli de lor una onza e miga sagi de porch mascle fresch, o salat .ii. onzes sal de cardona .iiii. onzes. sal comuna .iii. onzes, çera blanch miga onza, e mes si mester hi sera sia fet enguent. apres del dit enguent sien untats los palmels de les mans e les soles dels peus calfant tota vegada al foch a lent, apres sien enbolcats los peus en draps de li, e les mans, e aço sia fet per .viii. dies, e una ora lo jorn aquest enguent sia fet, e encorporat a morter fret.

Enguent pera ronya de persones

[E]nguent pera ronya de persones. Item un dragma dargent viu. Item mastech e ensens un dragma. Item çera noua un dragma. Item sagi de porch. Item vinagre blanch. Item oli que sia dolç. Item aygua ros.

*¹ Je propose de lire *apponach*.

*² una onza.

Enguent a ssanar tota plaga

[E]nguent a sanar tota plaga de cames, o en altre loch. Primerament prenets .viii. onzes de blanquet, e .iiii. onzes de martech *¹, e .ii. ll. doli comu sia mes en una ca[ser]olla al foch e coga tro aytant que torn negre, e apres siay mes un quart densens e de mastech ana. apres goma arabiga, e angelot e ateuer çiquotri, e mira de cascun pes de .ii. dragmes e siau ffet enguent. E sapies que molt marauellosa cosa, e prouada es. Segons guido diu en larte dels huçers com aia un tros de plom, e que le *² martelle tant que torn prim per manera que no Romanga foradat, e que hom ho faça venir a fur de peyma, o de caçoleta copat e met hy argent viu e fes que ab un poch de coto lestenes per lo fom, a pres met hy un poch daygua de blataçic o de soletri per manera que la peyma sia miga o plena, e estia un dia, e una nit. E trobaras quel argent viu, e lo plom sauran begut tot lo such, e daqui auant si mester 103^v nauras per alguna plaga batlo que per sa propia vi[r]tut sanara e aço es una marauellosa cosa. Encara val marauellosament Si algun cauall ha sobros posarli un tros de plom estretament e ssanara per sa propia virtud.

Reçepta de enguent groch

R. sagi de cauall	iii ozs.
Sagi de serp	miga oz.
Seu de cabro	miga ll.
Trementina	vi ozs.
Rasina	vi ozs.
Ensens	miga oz.
Mastech	miga oz.
Sanch de drago	un dr.
Cera noua	iii drs.
Oly	una ll.
Sagi de porch	miga ll.

Pera engraxar cavall o altra bestia

[P]ren un ventre de cabro, o de molto met lo a coure, e com sera cuyt lançay .iii. almus de forment lo de panis E coga tant fins que esclat e com sera esclatat cobril be e metlo sobre fem en manera que estoue la calor perduda capolla lo ventre tant menut com puxes e mescla lo ventre ab lo forment e met hi sego gros en manera que nos empaste daras al 104^r cauall a mig Jorn com aia menjada la çiuada, e al vespre com te deges gitar.

*¹ Probablement *mastech*.

*² *lo*.

Item a allo matex

[P]endras en estiu ordi, e en iuern forment çenteno, o panis, o daça, e met ho a coure ab aygua quey sia neçesaria metras ne mig almut per bestia e quatre onzes de sagi de porch, e coga molt, e com comença a esclatar met hi sego gros a bon esme leual del foch, e cobril be, e met lo sobre fem que puxa be estouar e com aia perduda la calor donal al roç per lo mati abans de beure mesclay mes sego per que no sempaste apres dali a beure e çiuada fa a coure de vespre pera maty.

Item a allo matex

[P]ren grex de bou, e posal ab pasta leuada de forment o çenteno fes ne a manera de mantegades dan una a mati e altra a vespre.

Item a allo matex

[P]ren sego gros mig almut per bestia estibant, e metlo a coure de vespre ab aygua a ton bon esme, e coga dos o tres bulls apres leual del foch cobril e metlo sobre fem per lo mati prin un dragma de mel altre doli comu e un poch de lauau, e mesclau tot e axi com siu auies a dar a un porch be clar daloy bon mati, apres que aia menjat al emfrenat en lo estable. Si es juern con lo desenfrenes dali çiuada e a beure.

Item a allo matex

[E]stoia auena en garba, e com la voldras dar metla un dia abans 104^v a remullar, apres picala ben menut e mesclay verema sens rapa e dan un cabas per bestia com te deges gitar.

Item a allo matex

[P]ren una tartuga barberesca *¹ leuali los escuts metla a coure e com ssera cuyta pren un almut de forment, e com comença a esclatar cobril be, e leual del foch com aura perduda la calor pren una almoça de forment, e mesclay sego gros darnadal *² rosi apres que aia menjada la çiuada e com te deges gitar, e com aura menjat .v. tartugues deu esser en bon punt.

*¹ Ms.: *berbr. esca*, comp. esp. *barbaresco*.

*² [*darnas al*].

Recepta a ffalesquar tota raça

[R]ecepta de falesquar ter *¹ o rraça. Item una ll. de seu de boch. Item miga de sagi de porch fus sens sal. Item una onza de çera noua. Item una onza de vernia. Item una onza de oli de ginebre. Item una onza de oli de linos. Item una onza de oli de comu *². Item miga onza de mel.

A engraxar cauall

[T]otes les desus dites coses fan a fondre ab poch foch, e deus fondre primerament lo seu de boch e apartarne les vines *³ e apres encorporar hi les dites altres coses en manera que no cremes e quant tot sera fus leuau del foch, e com conexas que aura perduda la maior abans que nos gelle, mesclay les poluores seguentes menant tots temps ffinis que sia gelat. Item una onza densens. Item altra de vasech. Item miga onza de sanch de drago, e pesa les dites poluores com sie *⁴ moltes.

Beuratge pera cavall o mu[la] enuorma[da]

[P]era cauall o mula enuornada fes tal beuratge pren comins rustechs lauor dortigues alfolbes Regalisia oliuetes de lor 105^r siurons o faues lauor de paradeles de tot aço sia pres ensemptant tant du com daltre per pes, e pes tot una. ll. e sia tot molt, e çernut, e al comenz, prin miga culereta destemprada ab blanch de tres ous, e sia ben batut tot ensemps, e darlo-yas com dar fa a beuratge, e aço dur tres jorns, e apres dels tres jorns darlinas una ab sis ous, e axi crexera encor en tres culeretes crexent en ous e en jorns Com Damunt Es Dit.

H. MENHARDT

Klangenfurt, janvier 1921.

*¹ Faute du scribe, comp. 94^v *fals quarter*.

*² *de ginebre biffé dans le ms.*

*³ [*venes*].

*⁴ [*com sien*].